

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Стадник Г.В., к.е.н., професор
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

Вища освіта в умовах глобалізації радикально змінюється. Раніше вона ґрунтувалася на «просвітницькій картині світу», переважно як абсолютна, самодостатня цінність. Зараз вища школа все в більшій мірі оцінюється з позицій одержання «прагматичного знання», використовуваного для витягу економічної вигоди в поточному режимі часу. Принципові суспільні зміни останніх років суттєво вплинули на теоретичні дослідження щодо перспектив діяльності вишів.

Освіта як цінність являє собою визначення значимості результату освітнього процесу для різних суб'єктів. Ціннісна характеристика освіти припускає розгляд трьох взаємозалежних аксіологічних блоків: особистісного, суспільного й державного.

Ціннісний аспект лежить в основі визначення цілей функціонування системи освіти, змісту і якості переданих знань, умінь і особистісних установок, а також розподілу відповідальності за забезпечення розвитку розглянутої сфери.

Економічне розуміння освіти, як правило, також ґрунтується саме на ціннісному аспекті. У цьому випадку освіта розглядається як суспільне благо або фактор виробництва (з позиції суспільства або держави), як особистий ресурс, а також як економічне благо або освітня послуга (з позиції окремої людини).

У найбільш систематизованому вигляді уявлення про освіту як економічну цінність сформульоване в рамках концепції людського капіталу, серед основоположників якої необхідно відзначити Дж. Мінцера, Г. Беккера, Т. Шульца та ін.

У рамках даного підходу освіта розглядається як одне із ключових напрямків інвестування в людський капітал, під яким, у свою чергу, розуміється сукупність знань, умінь і цінностей, а також стан здоров'я людини. Відповідно, одним з основних питань стає розробка методів оцінки економічного ефекту від вкладень в освіту, зокрема, безперервну.

Найбільший інтерес представляє визначення освіти як системи. У процесній логіці освіта розглядається як система інформаційного обміну між індивідами, групами й суспільством у цілому, у якості основних елементів якої виділяються навчання, виховання й освіта.

Природним наслідком розуміння освіти як послуги є розгляд системи освіти, особливо професійної, як ринку. Серед специфічних рис освітньої сфери, розглянутої як ринок, необхідно відзначити визначальну роль держави й, у цілому, високий ступінь регламентації.

До інших особливостей відносяться неоднозначність змісту об'єкта купівлі-продажу, під яким може розумітися, як право відвідувати заняття, так і знання, навички й уміння, що одержані в результаті, або формальне свідчення про проходження навчання (диплом, сертифікат) і т.д. Благоотримувачами у випадку надання «освітньої послуги» незалежно від джерела її оплати виступають як індивіди, що безпосередньо одержують освіту, так і суспільство в цілому (включаючи підприємства – майбутніх роботодавців). Також потрібно враховувати, що результат освітнього процесу багато в чому визначається неціновими суб'єктивними факторами, такими як мотивація, воля викладача або студента чи учня. Почасти врахувати позначені вище особливості допомагає уявлення про освіту як про систему суспільних інститутів.

У самому загальному вигляді освіту як частину сучасної соціально-економічної системи можна представити в якості елемента, що пов'язує потреби економіки у кваліфікованих кадрах і можливості окремих індивідів. У випадку вищої освіти на базові функції, що властиві освіті взагалі (підготовка кадрів і надання освітніх послуг), накладаються завдання науково-дослідного центру.

Зміна парадигми освіти розширила «спектр невизначеностей», тому що цілі споживачів послуг організацій системи вищої освіти, різні. Основні тенденції розвитку вищої освіти можна розглянути через співвідношення наступних пар характеристик: масовість – елітарність; орієнтація на бюджет – орієнтація на приватні інвестиції; підготовка кадрів («виробництво продукту») – надання освітніх послуг; традиційна – інноваційна форма навчання; орієнтація на форму – на зміст освітнього процесу; вузька спеціалізація – універсальність освітніх програм; надання конкретних знань і навичок – загальних навичок роботи з інформацією й придбання необхідних умінь. При цьому кожна з даних пар характеристик також може розглядатися як елемент стратегії конкретної освітньої установи.

Підвищення рівня освіти населення є найважливішим чинником розвитку суспільства, особливо в умовах економіки, заснованої на високих технологіях і наукомісткому виробництві. Для реалізації стратегії розвитку Європи до 2020 року виділено два ключові індикатори в галузі освіти й визначені їхні цільові значення:

- частка молоді (18-24 років), що передчасно завершила освіту (з рівнем освіти не вище другого по Міжнародній стандартній класифікації освіти), не має досягати 10%;
- частка осіб 30-34 років з вищою освітою (рівні 5-8 за МСКО 2011) має становити не менш 40% [2].

Література:

1. Гриценко А.А. Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку. Економіка і прогнозування. 2016. № 2. С. 9-23.
2. Щербакова Е. Уровень образования в ЕС-28 повышается от поколения к поколению. URL: http://demoscope.ru/weekly/2016/0669/barom01.php#_ftn2 (дата звернення: 24.10.2018).